

سوال نمبر 3

مذہبی گل

مناہ حسین دی کافیاں دا تناوہ کرن توں بعد ایہہ گل
ساحفے آکھی اے کبیرہ اہلندی فکری خوبیاں دے وچ
فلسفہ وحدت الوجود، حقیقی عشق، علاقہ بندی رنگ،
تے دنیاوی بے ثباتی دا عنصر ملدا اے۔

Instructions

1. Give numbering to headings
2. Do not write lengthy paragraphs. Write medium sized paragraphs with headings
3. There should be around 12 headings for 16 marks question.

کافیاں دی تعریف

4. Draw figures/diagram/flowchart where needed.
5. Start new question from fresh page.
6. Each answer should start with Introduction and end with Conclusion.

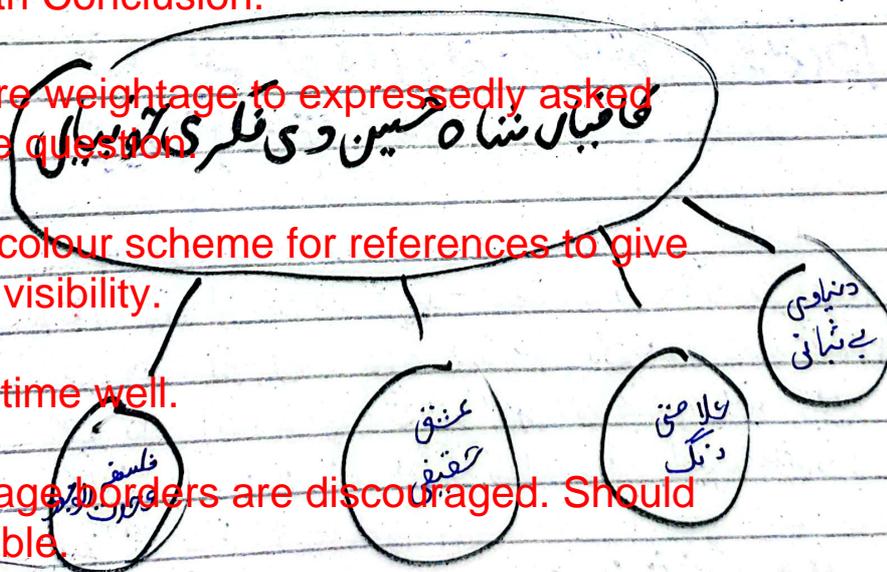
7. Give more weightage to expressedly asked part/s of the question.

8. Change colour scheme for references to give them more visibility.

9. Manage time well.

10. Wide page borders are discouraged. Should be reasonable.

11. Avoid writing wrong references.

(۱) شاہ حسین دی کافیاں وچ

وحدت الوجود دادرس ملدا ہے:

شاہ حسین نہیں اولیاء دے اوس نظریے
دی حمایت کیتی اے جس دے وچ دنیا
دی سیر شدہ لوں مکمل دے ذرے دے طور
تے پیش کرنا گیا اے۔ ایس نظریے دے مطابق
دنیا دی سیر شدہ چرند پرند، پھرتے انسان
اللہ تعالیٰ دے نور دا فطر نہیں ہونہاں شاہ
حسین نہیں اونہاں علاقتاں دے ورتاؤ
نال ایس نظریے اتے چکنا پیا اے۔

وبا سیرے حال دا محرم توں

اند رتوں با سیر توں لوں لوں
وچ توں

تو ایں تانا توں ایں بانا

کہے حسین فقیر مٹاواں

ہیں ناہیں سب توں .

(۲) شاہ حسین نہیں اپنی کافیاں دے

ذریعے لوکاں نوں عشق حقیقی دا
پیغام دتا اے:

عشق حقیقی توں مراد اوجہ عشق اے
جس دے وچ انسان اپنے آپ نوں
اللہ تعالیٰ دے فریب تے قادی و نیا دی
محبت توں دور لے سبنا اے۔ شاہ حسین
چونکہ اک ولی شاہ حسین اوہناں نہیں اپنی
کافیاں دے ذریعے لوکاں نوں ایس شدہ دا
پیغام دتا اے۔

عاشق ہووین تاں عشق کماوین

عاشق دی سوئی دا لکاء

دھاگا ہوو میں تاں جاوین .

(۱۱) شہادۂ حسین میں اپنے کافیاں وچ
علاقہتی رنگ دا ورتاؤ کیتا اے
جیہڑی اوہناں دی وکھری فکری توجہی
اے :

شہادۂ حسین دی کافیاں دی وکھری توجہی انہہ
اے کیہہ اوہناں میں اپنے کلام لوں علاقہتاں
دے اندر فیدہ کروتا ۔ اوہناں میں علاقہتی
ادب دے ذریعے اپنی تے کھیلے اوہناں کرام
کی صفات لوں بیان کیتا اے ۔ مثال لئی :

بیچ پوتیاں دی علاقہت : بیچ نمازاں لئی ولتی
اے ۔

چرخہ دی علاقہت : انہہ دے اعمال لئی
ولتی اے ۔
چند لفٹاں دے لفظوں انہہ علاقہتی نظام دین الہی
دے خلاف ورتیا گیا اے ۔

(۱۲) شہادۂ حسین دی کافیاں وچ دنیاوی
بے تباتی دی فکر نظر آندی اے :

عقیدۂ آخرت دین اسلام دے بنیادی عقائد
وچوں تک اے ۔ ایس دے مطابق اہلہ دنیا
فانی اے تے انسان میں اب دن اپنا سارا
حال ، جائیداد تے اولاد جھڈ کے ایس دنیا
لوں لڑھاننا اے ۔ ایس لئی ایس دنیا لوں
مکمل بیچ سمجھن تھی بجائے صرف ذراک علاقہتی
سفر سمجھنا چاہیدا اے ۔ شہادۂ حسین میں
ایس فکر لوں اپنے شکران وچ ورتیا
اے :

دو دم گمانیا غنیمت جان
کیا لے آ یوں کیا لے جا میں فانی کل تہاں ۔

کافیاں شاہ حسین وی فنی
تو ہیاں:

(۱) شاہ حسین نہیں اپنی کافیاں نوں
لشیاں تے استغاریاں دے فن نال
عزیزیں کیتا اے:

لشیاں تے استغاریاں دے ورتاؤ نال کلام
وج حزن تے خولجھو اتی پیدا ہو جاندی
اے۔ شاہ حسین نہیں اپنی کافیاں وج ایسے فن
دا پتھر بن استعمال کیتا اے۔ اوہناں نہیں
ندیاں تے مچھلی دے استغارے دے فریجے
اپنی گل لوکاں لئی پہنچاؤں وی کو شش کیتی
اے۔

ذلیوں پار را کھن دا کلانہ
کیتا قول ضروری جاناں

اک اور جگہ تے او مچھلی نو استغارے وی
استعمال کردے نہیں۔

مچھی دا تگوں میں پٹی تڑپاں
را کھن دے پتہ وج ڈور

(۲) شاہ حسین نہیں اپنی کافیاں وج
تائیت دا فن وی ورتیا اے:

عورت اک ایچی مخلوق اے جیہڑی اپنے
آپ نوں مکمل طور تے اپنے باپ تے شوہر
دے سپرد کردیندی اے۔ ایسے لئی شاہ
حسین نہیں اپنے کلام وج عورت دا
صیغہ استعمال کر کے انسان نوں رب دے
سپرد کرن دا درس دتا اے۔ مثال لئی:

مندی آں کھاو میں چنگی آں بھا
کھاٹی صاحب تیری بندی آں

(iii) مشاہد حسین دی کافیاں وچ موسیقیت دا بہترین فنی پہلو ملدا اے:

مشاہد حسین دے کلام وچ عام لوکاں لئی دکھ
درد دا اظہار، پنجاب دی ثقافتی علاقائی
داورتاؤ تے سوز و گم از گلدا اے۔ ایس
وجہ توں اوہناں دے کلام توں صوفیانہ
موسیقی وچ بڑے ستوق نال گایا جاند اے
اے۔ اوہناں دے کلام "ربا میرے حال دا
محرّم توں" توں وادہ پرفینا نہیں بڑی
تولجھو رتی نال گایا اے۔

(iv) مشاہد حسین دی کافیاں وچ آسان زبان داورتاؤ ملدا اے:

مشاہد حسین نہیں اپنی کافیاں وچ مشکل الفاظ
دی بجائے آسان زبان تے پنڈاں دے
وچ استعمال ہون آئے سارے آکھیاں دا
ورتاؤ کیتا اے تاہنہ پنڈاں دے عام لوک
وی اوہناں دے کلام توں آسانی نال سمجھ
سکے۔ **بقول شریف گنجاہی:**

مشاہد حسین دا سادہ کلام بہتر اے
ٹکسالی شاعر ال دی شاعری ہتے توں
والت ویندا اے

معاوضہ

مشاہد حسین دی کافیاں فکری تے فنی خوبیاں
نال بھرپور نہیں۔ ایس لئی اینہاں توں اک
مکمل ادب آکھیا جا سکدا اے۔

سوا نمبر 8 :-

فضل ھلی گل :

پیر فضل گجراتی نول پنجابی غزل دا وان تھان
آکھیا جاندا اے کیوں جے اوہناں دی غزلاں
وچ عشق حقیقی دی جھلک تے اوہدی غزلاں،
عمہن التے دا ذکر تے حمد باری تعالیٰ دا
حدناؤ نظر آندا اے۔ اوہناں دی غزلاں فنی
تویا رنال دی بھرپور نہیں۔ اوہناں نہیں غزلاں
وچ دوسری اصناف دی شاعری کیتی نال
نال اوہناں نہیں غزلاں دے وچ فنی چٹکی، لوک
داستاناں دا ورتناؤ، مبالغہ آرائی تے فارسی
دے الفاظ دا ورتناؤ کیتا اے۔

پیر فضل گجراتی: پنجابی غزل دا

وان تھان :

پیر فضل گجراتی نول پنجابی
غزلاں دے وچ اک وکھرا مقام حاصل
اے۔ اوہناں دا غزلاں دا دیوان آون
آلے شاعرانہ ورثے اک مکمل دیوان تھی
جیہتے رکھدا اے۔ نیلہ رحمن نہیں اوہناں
ایس دیوان غزل نول زندہ کر کے پنجابی نول
اک فرزند غالب نال رو شناس کرایا۔ پیر فضل
گجراتی اپنے دیوان دی تکلیف وچ کہندے ہیں
کوئی لکھی تاریخ تے یاد رکھے رب نہیں
پنجابی جیہتی اے فضل خاص عینوں
پنجابی دے دیواناں چوں سب نول
پہلاں چھپیا دیوان میرا۔

غزلاں دی فنی خوبیاں

(i) غزلاں دے وچ دوسری اصناف
دی شاعری پیر فضل نوں غزلاں
داعان تران بناندی اے:

پرانے شاعراں دی طرح پیر فضل گجراتی
سین اپنی غزلاں نوں محبوب نے عاشق دے
عقائد تک محدود نہیں کیتا بلکہ اونہاں نہیں
غزلاں دے وچ حمد، لغت، مرثیہ تے
رزقیہ وغیرہ نوں وی شاعری کیتا اے۔ ایہہ
چیز اونہاں دی غزلاں نوں وکھرا بناندی
اے۔ ایہاں دے بقول:

• حمد، لغت، صفت، مرثیہ
لے جانڈے آل جتھے کوئی کھیچ لے
جانڈا اے غزل۔

(ii) پیر فضل گجراتی دی غزلاں وچ فنی
پختگی اونہاں نوں پنجابی غزل داعان
تران بناندی اے:

پیر فضل گجراتی سین اپنے فکری تجربے دے
دوران بحر، وزن تے استعاریاں وغیرہ
داعان خیال رکھا اے۔ پنجابی غزلاں دے
وچ ایہہ چیز فنی پختگی عطا کر دی اے۔
مثال لئی:

ع زاید وچ لہار ^{جٹار} دے بھلیاں بیویاں گلاں

(iii) پنجابی غزلاں دے وچ لوک
داستاناں دا ورتاؤ پیر فضل گجراتی

لوں غزلاں دا فان لہراں بنا دیا ہے :

پیر فضل گجراتی نہیں غزلاں دے وچ پنجاب
دی لوکا داستاناں دا ورتاؤ کہتا ہے -
ادیناں دے وچ طالق سوہنی تے مہیوال
جیہی عشق کریں آئے لوک اج ناپید ہو گئے
نہیں -

دل دا کر دیا ہے فضل پٹ پیر دے
مہیوال کر دے

بلے گھڑے دے باجوہ پیر گھلدے نہیں
نہیں محبوب جو گجرات دے نہیں -

(iv) پیر فضل گجراتی دے غزلاں وچ

مبالغہ آرائی دا پہلو وی علا ہے :

غزلاں دے وچ مبالغہ آرائی اک نمایاں فنی
خوبی ہے۔ مبالغہ آرائی دے ذریعے شاعر
کچھ غیر حقیقی چیزاں لوں بیان کر دیا ہے
تاجہ لوکاں دی لہجہ عین دل کرائی جا سکے
الیں خوبی لوں پیر فضل پنجابی غزلاں وچ
الیں طرح ورتیا ہے :

یہ اج چیں دیدے دی آس لگی ذرا

مناصم تک زیر لقا ب رہینا۔

کتنی دیکر میں روزہ نہ کہول دے ویکو

کہ تیرا مہتاب سا فنی

(۱۱) پیر فضل گجراتی اپنی غزلاں وچ عشق حقیقی لوں اک غیر اختیاری جذبہ ثابت کر دے نہیں:

پیر فضل گجراتی دے مطابق عشق اک انسانی فطرت اے۔ ایس لئی ایس دا اختیار انسان دی بجائے فطرت کو لوں اے۔ ایس لئی عشق اک غیر اختیاری جذبہ اے جس لوں لگن لوں کوئی نہیں روک مسکد اے۔

(۱۲) عشق حقیقی لوں حاصل کرن لئی انسان لوں او کڑاں دے وچوں لگھنا پیندا اے۔

عشق حقیقی کوئی آسان راہ نہیں۔ پہلاں پہل لوں ایس لوں آسان سمجھدے نہیں۔ آسیتہ آسیتہ او لوں احساس بیوقوفی اے کہیں اے سمندر پار کرن یا پہاڑ چڑھن لوں وی زیادہ اہم اے۔

لوں لوں نکل آئے وچوں وچوں

دکھ ای دکھ پہلاں پہل عشق اک مشغلہ جاناں نہیں ہیں۔

(۱۳) عشق حقیقی دے وچ انسان لوں محبوب لئی ملن دی تڑپ لوں گزرنا پیندا اے

عشق حقیقی دے وچ انسان لوں مسلسل اپنے محبوب لوں ملن لئی تڑپنا پیندا اے۔ کجھ لوں محبوب مال یا عشق دی علاقہ دار نہ کرے کر دے نہیں لیکن ایہہ علاقہ دار یا عشق دی بجائے محبوب تے منحصر بیوقوفی اے۔ ایس حقیقت لوں پیر فضل بخش اپنی غزلاں وچ ایس طرح ورتیا اے۔

نہ اس یاد کیتا خدمت وچ نہ میں

حاضر ہو یا

پیو پیچھے ایو میں روایتاں فضل

رقیبیاں گھڑیاں

(iv) غزلاں دے وچ عہد الست دا ذکر
پیر فضل گجراتی نوں غزلاں دا جان
تران بنا ندا اے۔

قرآن مجید دی آیت نمبر 7:172 دے مطابق
پیدا ہون توں پہلاں اللہ نہیں باری مخلوقاں
نوں جمع کیتا۔ اوہناں نوں بچھیا گیا کہ "کی میں
تھاڑ رہ آں؟" سارے زوہاں نہیں جواب
دتا "ناں! اسی اقرار کردیاں" پیر فضل
گجراتی نہیں ایس عہد الست نوں ایس طرح بیان
کیتا اے۔

بلی کہہ کے گل پا گلاواں

قالو آگیا میں اقرار کر کے۔

(v) غزل دے وچ حمد باری تعالیٰ

داورتاؤ ہو پیر فضل نوں غزل دا

جان تران بنا ندا اے۔

پیر فضل گجراتی دی غزلاں دی خاص گل
ایہہ آ کہ اوہناں نہیں غزل دے وچ حمد
باری تعالیٰ نوں وی شامل کیتا اے۔ اوہناں
دے بقول:

دلایاں دڑاواں خیالاں نوں انکاں

ہیں محشر دے وچ پیش ہوون نوں سگال

الہی کوئی عمل یکے نہ پیرے
تیرا کر ہم فنکاں تیرا فضل ونداں

۶) پنجابی غزلاں وچ فارسی دا ورتاؤ
 پیر فضل گجراتی نوں "پنجابی دا حافظ
 شیرازی" بنا دتا اے:

حافظ شیرازی فارسی تے بہت وڈے غزل
 گو نہیں - انہاں ~~صفتاں~~ صفتاں وچ پیر فضل نہیں وی
 پنجابی غزلاں وچ فارسی دے شعر شامل
 کیتے نہیں - بقول بنیلہ رحمن:

"پیر فضل پنجابی دے حافظ شیرازی
 نہیں"

مقالہ

پیر فضل گجراتی نہیں نہ صرف پنجابی ^{ادب} غزل وچ
 غزل نوں متعارف کروایا بلکہ غزلاں دے
 وچ لویاں صفتاں وی متعارف کیتیاں نہیں -
 ایس لئی پیر فضل گجراتی نوں پنجابی غزل وچ
 لویاں صفتاں دا اہیس وی آکھا جا سگدا اے

سوال نمبر 4

مڈھلی گل

فرخندہ لودھی پنجابی وچ ~~انگریز~~ انگریز افسانہ نگاری وچ
 اگھڑواں تھاں رکھدی اے - ایس وی وجہ ایہ
 آ کیہہ اوہناں دے افسانیاں وچ روحانیت دا
 پہلو، حسیت دا پہلو، شہر دے ظلم سرکاریہ دلال
 تے پنڈاں دے جاگیرداراں دے خلاف آواز
 دا پہلو متاثر اے - نال نال اوہناں نہیں ~~صاف~~ صاف
 دے فرسودہ خیالات، سچا ملک دے سیاسی حالات
 تے اساتذہ کرام دے حالات تے وی چاہتا پایا اے -
 اوہناں نہیں اپنے افسانیاں وچ لوک کرداراں دا
 ورتاؤ کر کے اک اچھا ~~نقص~~ نقطہ تے وکھرا مقام حاصل کیتا

اے -

فرخندہ لودھی پنجابی افسانہ نگاری

دے وچ اکھڑ وال تھاں

ایس توں مراد اہم اے کیسہ افسانہ نگاری دی وکری خصوصیات دی وجہ توں فرخندہ لودھی پنجابی افسانہ نگاری وچ اک وکھری تھاں رکھدی بنیں۔

① فرخندہ لودھی دے افسانیاں وچ

رومانیٹ دا پہلو اونیاں لوں پنجابی افسانہ نگاری وچ وکھرا مقام دیندا اے:

رومانیٹ اک ایسی تحریک اے جیہڑی عادیہ پرستی دی تحریک توں بعد شروع ہوئی۔ ایس تحریک دے مطابق نسائی جذبے انسان دے سبب تے قال کولوں و دھ لاشیت رکھدے بنیں۔ فرخندہ لودھی دے افسانیاں وچ ایس تحریک دا اثر نظر آندا اے۔ مثال لئی افسانہ "دھری بابل" وچ:

"لڑکی دا بیوا اپنی دھی لوں بیگم جان دے حوالے کر جاندا اے جو او رزی شادی اپنی مرضی نال کرا دیندی اے"

② فرخندہ لودھی دے افسانے عورتاں دے حقوق دی آواز بنیں:

فرخندہ لودھی دے افسانے عورتاں دے بیویوں آلے ظلم تے اونیاں دی مرضی دے برخلاف شادیاں دی نندیا کردے بنیں۔ فرخندہ لودھی دے افسانے جنسیت دا پہلو بیویوں دی وجہ توں اک اکھڑ وال تھاں رکھدے بنیں۔ مثال لئی افسانہ "دھری بابل" "اک چپ" تے

شیریا وے شیریا“ وچ عورتاں تے
ہوون آئے ایس ظلم لوں نمایاں
کیتا گیا اے

(iii) فرخندہ لودھی نین اپنے افسانیاں
دے ذریعے شہر دے ظالم جا سرفایہ دالاں
دے خلاف آواز بلند کیتی اے:

فرخندہ لودھی نین اپنے افسانیاں دے مجموعے
”جینے دے اولے“ دے ذریعے جا سرفایہ دے
سرفایہ وار طبقے دے خلاف آواز بلند کیتی اے
اوہناں دے مطالب غریب لوک روزی کماون لئی حوال
ہوئے اپنے دفتر بہنچوں نے نہیں جھجھے جتھے اوہناں لوں
اپنے سرفایہ وار دے بچوں بے عزتی سننی پیندی
اے۔ مثال لئی:

افسانہ پائڈاں وچ حمید کنڈ کٹری کلاں
سن کے آفس بہنچوں اے۔ اوکھے ادس لوں
اپنے بوس وی بے عزتی سننی پیندی اے

(iv) فرخندہ لودھی ظالم جاگیر داراں دے
خلاف آواز اٹھاون دے وچ اک
اٹھواں تھاں رکھوی اے:

فرخندہ لودھی دے افسانے دا مجموعہ ”وچینے
دے اولے“ وچ اوہ پنڈاں دے لوکاں تے
ہوون آئے ظلم دے خلاف آواز اٹھاڈیاں نین۔
ایہہ چیز اوہناں دے افسانیاں لوں قنفر و
بناندی اے مثال لئی:

شیریا وے شیریا وچ کھیر وٹنگی سرکار

اک ظالم جاگیر دار دا بیٹر ہوڈا اے
جیٹر اظلم دے ذریعے غریب لڑکی بکھو لوں
بھڑکے لے جاندا اے

(vi) فرخندہ لودھی نہیں اپنے افسانیاں

دے ڈالے معاشرے دے وسوسہ

خیالات دی نندیا کیتی اے:

معاشرے دے وچ لوک حقیقت وی بجائے

تو بھات قے یقین کر لیندے نہیں۔ خصوصاً پنجاب

دے معاشرے لوں ایہہ پھیڑی بھاری لگدی پئی

اے کیہہ ایہہ لوک معاشرتی سماں دے ذریعے

انسان دے لعین کردے نہیں۔ مثال لئی:

افسانہ "سب کوڑھ اے" دے وچ جنڈاں

دی تہلی تے دو جی بنا دی توں بعد

شوہر فرجاندے نہیں چنانچہ لوک اوس

لوں کوست قرار دے دیندے نہیں۔

(vii) فرخندہ لودھی دے افسانیاں دے وچ

فلک دے سیا سی حالات اوہناں لوں اک

اگھڑواں تھاں دیندے اے:

فرخندہ لودھی دے افسانے صرف تیز فوٹوگراف

تک محدود نہیں بلکہ اوناں دے افسانیاں دے وچ

سوشلزم تے بنیادی تھیوریاں دا ذکریں ملدا

اے۔ ایس لئی اوہناں دے افسانے عصری شعور

دا مجموعہ نہیں جیسٹری اے اوہناں لوں اگھڑواں

تھاں دیندے نہیں۔

مثال لئی:

"مچنے دے اولے" وچ احمد بنیا دی تھیوریت

دی وچ توں اپنی فلک تروڑ دیندے اے۔

جیسٹری فرخندہ لودھی دے عصری شعور دا ثبوت

اے۔

(۷۷) فرزندہ لودھی نہیں اپنے افسانوں

وچ اساتذہ کرام دے معاشرتی

حالات اُتے چانتا پایا :

فرزندہ لودھی دے سارے افسانے مسائل سیاسی، سماجی تے فحاشی مسائل دے عکس نہیں۔ اوہناں نہیں اپنے افسانیاں وچ ملگ دے وچ اساتذہ کرام دی کم تنخواہ تے اوہناں دے معاشرتی حالات اُتے چانتا پایا اے۔ مثال لئی:

”بچھلی پڑھائی“ وچ اک استاد دا ذکر کیتا گیا اے جس دے شاگرد ترقی کر کے باسیر ملک پہنچ گئے لیکن اوہناں دے حالات تبدیل نہیں ہوئے۔

(۷۸) اپنے افسانیاں وچ لوک داستاناں دا

ورثہ فرزندہ لودھی لوں اگھڑواں تھان

دینا اے :

فرزندہ لودھی نہیں اپنے افسانیاں وچ ایہ خیال رکھا اے کہیں کردار پنجاب دے مقامی ورتائے جانا تاں نجہ عام لوک و سی افسانیاں توں استفادہ کر سکن۔ مثال لئی:

شیریا دے شیریا: جینوں تے بکھو۔

سب کوڑھا اے : حنداں

مکالوہ :

فرزندہ لودھی دے افسانے عورتاں توں لے کے معاشرے دے ہر طبقہ و سی ٹائڈنگی کردے نہیں۔ ایس لئی اوہناں دے افسانے پنجابی ادب وچ اگھڑواں تھان رکھدے نہیں۔

سوال نمبر 5

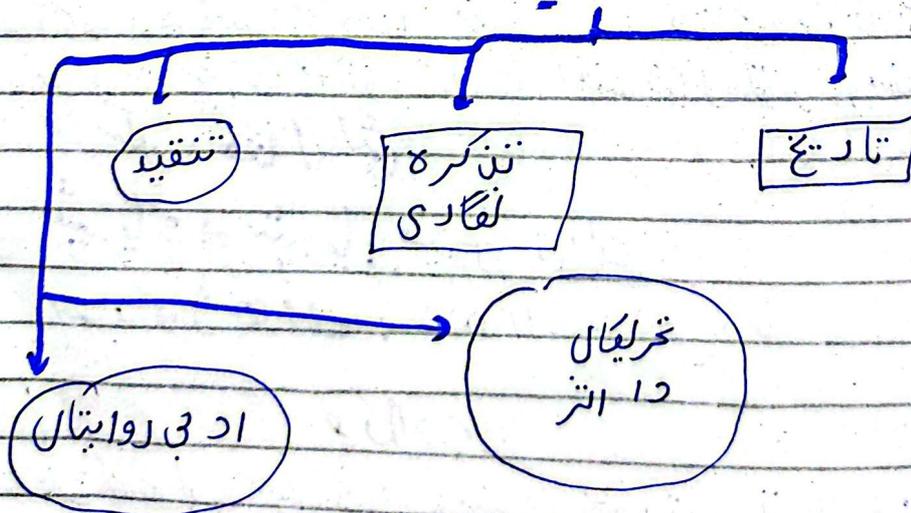
وڈھلی گل

پنجابی ادب دی کہانی دی تھان صدقوں توں لہجہ
بتہ لگدا اے کسہر ایہہ پنجاب دی جغرافیائی تقسیم دی
کہانی اے۔ پنجاب دی جغرافیائی تقسیم دی مناسبت
نال پنجابی زبان دی تاریخ، ایس دے لہجے،
ایس دے لوک گیت، پنجابی اتے مختلف نثر لکھاں
دا اثر تے پنجاب دی ادبی تاریخ دا منظر نامہ
ملد اے۔ نال نال پنجابی ادب دی ایس کہانی
وچ تذکرہ نگاری تے نویاں جہنناں باہر لے
آون دا حقن دی ملد اے۔

پنجابی ادب دی کہانی

”پنجابی ادب دی کہانی“ عبد الففور قریشی دی
لکھت اے۔ ایس دے وچ مختلف موضوعات
نوں ورسد پر کھیا گیا اے۔

موضوعات:

(i) پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجاب دی جغرافیائی تقسیم اُتے چاننا پائی گیا

اے :

پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجاب نوں مختلف
علاقاں دے وچ تقسیم کینا گیا اے۔ بقول
عبدالغفور قریشی، پنجاب نوں پنج دریاواں
دی سرزمین بلوون وی وجہ توں "سیت
سندھو" داناں دتا گیا اے۔

(ii) اکبر دے دور وچ پنجاب نوں دو جغرافیائی صوبیاں وچ تقسیم کیتا گیا سی :

اکبر غل بادشاہ اکبر دے دور وچ پنجاب اک
صوبہ وڈا علاقہ سی جس دے وچ بہاولپور
توں لے کے ہندوئی تک علاقے مشاغل سن۔ ایس
لئی اکبر نے پنجاب نوں دو صوبیاں دے وچ
ونڈ دتا۔ اک صوبہ داناں صوبہ لوہاراں
اک صوبہ داناں صوبہ فلاناں سی۔

(iii) پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجابی زبان دی تاریخ تے وی روشنی پائی گئی

اے :

پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجابی زبان دے
نال نال پنجابی زبان دی تاریخ تے وی روشنی
پائی گئی اے۔ عبدالغفور قریشی دے مطابق
کچھ لفظ و پنجابی زبان نوں آریائی زبان دا
حصہ مندے ہن۔ دوسرے لفظ پنجابی
زبان نوں ویدی بولی دا حصہ مندے ہن۔
ہن۔ لیکن حقیقت ایہہ آہے کہ پنجابی زبان
اک وکھری زبان اے جیہڑی آریائی زبانوں
پہلاں ایس دھرتی اتے موجود سی۔

(۱۶) پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجاب
دے مختلف لہجاں اتے گل کیتی
گئی اے۔

پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجاب
دے تاریخی لہجاں اتے گل کیتی گئی اے۔ اک زبان
دے مختلف علاقوں دے وچ وندے وی وجہ توں
وگھو وگھو لہجے بن جاندے سیں۔ عبدالغفور
قریشی دے مطابق:

انہاں لہجاں وچ پوادھی، کھٹیائی
، فالوی وغیرہ مشرفی لہجے نہیں۔
نال نال سرایتیکی، فاجھی، کھنڈی تے
پوٹھوٹھو یاری پنجاب دے مغربی لہجے
وچ شامل سیں۔

(۱۷) پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجاب
دے لوک گیتاں دا ذکر کیتا گیا اے۔

لوک گیت کسے وی ثقافت دا مظہر ہوندے
نہیں۔ ایہہ گیت لوکاں دے جذبات دا اظہار
ہوندے سیں۔ ایس لہجے عبدالغفور قریشی نہیں
پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجاب دے لوک
گیتاں دا تنقیدی جائزہ کیا اے۔

انہاں گیتاں دے وچ 26 گیت شامل سیں
جنہاں وچوں فاپیہا، ڈھولا، سسی،
بٹے، بولیاں وغیرہ نمایاں گیت سیں۔

(vi) پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجابی زبان
 اتے مختلف نثر لیکھاں دا اثر نظر آندا اے:
 عبدالغفور فر کیشی نہیں "پنجابی ادب دی کہانی"
 وچ پنجابی اتے مختلف نثر لیکھاں دے اثر و رسوخ
 لوں سامنے لے آون دی جہت کیتی اے۔ اوہناں
 دے مطابق پنجابی زبان اتے مختلف ادوار وچ
 مختلف نثر لیکھاں دا اثر رہیا۔

ایس نثر یک دے وچ مشدھی، سنگھن،
 لوک سبھاتے بندوستان چھڈ دو نثر یک
 وغیرہ نمایاں نہیں۔

(vii) پنجابی ادب دی کہانی پنجابی ادبی
 تاریخ دا عنصر ناہ اے:

پنجاب دی ادبی تاریخ وچ صوفیانہ تے
 زعمیہ شاعری توں لے کے جدید شاعری وغیرہ
 شامل نہیں۔ عبدالغفور فر کیشی نہیں اپنی لکھت
 دو پنجابی ادب دی تاریخ، وچ پنجاب دی ادبی
 تاریخ دا عنصر ناہ بیٹھن کرن دی کوشش کیتی
 اے۔ اوہناں دے مطابق:

پنجاب دی شاعری اتے صوفیانہ شعراء
 بابا فرید، شاہ حسین تے بابا بلھے شالا
 وغیرہ دا اثر نمایاں اے۔ مشرقی طرف
 پنجابی ادب اتے مسکرت دا اثر ویکھا
 جا سدا اے:

(viii) پنجابی ادب دی کہانی وچ تذکرہ نگاری

دا پہلو وی لکھدا اے:

پنجاب ادب دی کہانی وچ تذکرہ نگاری دا پہلو
 وی لکھدا اے۔ ایس دے وچ پنجابی دے

لہجوں دا تذکرہ ، پنجاب دے جغرافیہ دا تذکرہ
تے پنجاب دی ثقافت دا فکمل تذکرہ شامل
نہیں۔

ایس تذکرے دے وچ پنجابی زبان دا فارسی،
عربی، انگریزی تے ہندی نال تقابلی
جائزہ وی ملدا اے:

پنجابی ادب دی کہانی وچ لویاں جہتیاں

سامنے لے آون دا جتن وی ملدا اے:

پنجابی ادب دی کہانی وچ کئی لویاں جہتیاں
سامنے لے آون دی کوشش کیتی گئی اے۔ ایہناں
لویاں جہتیاں وچ تنقید نگاری، تذکرہ نگاری
، تاریخ تے ادب و غیرہ شامل نہیں۔

بقول ڈاکٹر عاصم اللہ زبیر۔

”پنجابی ادب دی کہانی وچ وکھو وکھ
لویاں جہتیاں سامنے لے آون دی کوشش
کیتی گئی اے“

مکلاوہ

پنجابی ادب دی کہانی صرف پنجابی ادب دی کہانی
نہیں اے۔ بلکہ ایس دے وچ پنجابی زبان، تاریخ
ادب تے لہجوں اُتے اک فکمل مضامین فراہم کرن
دی کوشش کیتی گئی اے۔